

Аналітичний центр «Соціоконсалтинг»

І. Л. Демченко, С.М. Іванченко, К.С. Костенко

ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ В УКРАЇНІ

За підтримки Міжнародного фонду «Відродження»

Київ 2007

ЗМІСТ

Глосарій	4
Вступ.....	7
1. Забезпечення прав і безпеки пацієнтів – глобальний вимір	10
1.1. Права і безпека пацієнтів: співвідношення понять	10
1.2. Міжнародний досвід аналізу проблеми безпеки пацієнтів	13
1.3. Підходи щодо врегулювання проблеми безпеки пацієнтів	15
1.4. Дослідження прав пацієнтів в Україні.....	18
2. Права пацієнтів: спроба соціологічного вимірювання.....	21
2.1. Методологічні засади дослідження прав пацієнтів.....	21
2.2. Система індикаторів порушення прав пацієнтів.....	23
2.3. Методика та організація збору даних	28
3. Дотримання прав пацієнтів в Україні	31
3.1. Оцінка населенням України системи охорони здоров'я	31
3.1.1. Загальне уявлення громадян про систему охорони здоров'я	31
3.1.2. Оцінка населенням якості медичного обслуговування	33
3.2. Громадська думка щодо прав пацієнтів	35
3.2.1. Уявлення громадян про дотримання прав пацієнтів.....	35
3.2.2. Право на профілактичні заходи	40
3.2.3. Право на доступність медичного обслуговування.....	41
3.2.4. Право на інформацію	47
3.2.5. Право на поінформовану згоду	48
3.2.6. Право на свободу вибору	49
3.2.7. Право на приватність та конфіденційність	50
3.2.8. Право на повагу часу пацієнта	53
3.2.9. Право на доброякісну медичну допомогу	55
3.2.10. Право на безпеку	56
3.2.11. Право на інновації	59
3.2.12. Право на запобігання, по можливості, стражданням та болю	60
3.2.13. Право на індивідуальний підхід до лікування	61
3.2.14. Право на подання скарг.....	62
3.2.15. Право на компенсацію.....	65
3.3. Опитування пацієнтів стаціонару.....	66
3.3.1. Дотримання прав пацієнтів	66
3.3.2. Небажані події, помилки, шкода здоров'ю пацієнтів	67
3.3.3. Оцінка роботи медичних закладів	68
4. Перспективи запровадження громадського моніторингу прав пацієнтів. 71	
4.1. Готовність пацієнтів до захисту прав.....	71
4.2. Удосконалення системи індикаторів прав пацієнтів	74
4.3. Організація соціального моніторингу прав пацієнтів.....	86
Післямова	92

Executive Summary.....	95
Література.....	99
Додаток 1. Одновимірний розподіл відповідей респондентів на запитання анкети під час національного репрезентативного опитування, %	102
Додаток 2. Одновимірний розподіл відповідей респондентів на запитання анкети під час вибіркового опитування пацієнтів стаціонарів, %	113

ПІСЛЯМОВА

Мало кого із наших співвітчизників влаштовує нинішня система охорони здоров'я. За результатами національного опитування, менше 20% громадян задоволено якістю обслуговування у бюджетних медичних закладах, більшість опитаних (63%) вважають українську медицину небезпечною. Негативні тенденції зберігаються. На думку 80% респондентів, за останні 5 років ситуація в системі охорони здоров'я не змінилась або навіть погіршилася. Існує багато об'єктивних причин, за яких відбувається надто повільне, малорезультативне реформування медичної галузі. Передусім це недостатнє державне фінансування медичної сфери, через яке пацієнти вимушені самостійно оплачувати медичні послуги та ліки, брак необхідних спеціалістів, особливо в селах та невеликих містах, низький рівень кваліфікації медичних працівників.

Водночас, існують і інші фактори, які заважають покращенню ситуації, а саме:

- Недостатньо принципова позиція органів державної влади щодо тих, хто нехтує правами пацієнтів, існування явища так званої «кругової поруки» серед медичних працівників, які часто-густо приховують навіть кричущі випадки порушення цих прав.

- Низька правова обізнаність населення щодо прав пацієнтів. За результатами нашого дослідження, 42% опитаних зазначили, що нічого не знають про ці права.

- Недостатня активність правозахисних організацій та інших неурядових об'єднань щодо привернення уваги громадськості до цієї проблеми, а також із захисту пацієнтів та відстоюванні їхніх прав.

Найближчим часом покращення фінансування сфери охорони здоров'я або інші рішучі кроки державних органів влади щодо її реформування мало-ймовірні. Проте ми, представники неурядових організацій, неформальних об'єднань пацієнтів і їх родичів, не можемо примиритися з нехтуванням або суттєвим обмеженням захищених чинним законодавством прав пацієнтів. Ми не погоджуємося з аргументами виконавчої влади про неможливість виконання державних програм та інших зобов'язань в охороні здоров'я. Саме тому громадські організації мають ініціювати діалог із особами, які приймають рішення стосовно соціальної політики. Ми сподіваємось, що методологія, викладена у даному виданні, може стати відправною точкою для спільних дискусій стосовно даної проблематики як на національному, так і на регіональному рівні, а також на рівнях окремих спільнот, окремих категорій пацієнтів.

Зрозуміло, що запропонована нами методологія може бути доопрацьована згідно зі змінами, які очікуються в законодавстві, можливими політичними рішеннями та конкретними завданнями, які будуть ставити перед собою дослідники. Слід також мати на увазі, що результати дослідження відображають лише громадську думку щодо стану забезпечення прав пацієнтів. Вони не завжди збігаються з реальними фактами та подіями, тому мають бути доповнені експертними оцінками.

Водночас, проведене нами пілотне дослідження дозволило вперше відтворити сучасну ситуацію, яка склалася у вітчизняних медичних закладах стосовно дотримання прав пацієнтів, на національному рівні. Отримані дані, які є репрезентативними для дорослого населення України, що користується медичною допомогою, можуть бути використані як базові показники для відстеження подальших тенденцій та оцінювання дієвості заходів правозахисних організацій у сфері забезпечення прав пацієнтів. Нагальність таких заходів переконливо доводять результати дослідження: 22% респондентів зазначили, що особисто стикалися з порушенням своїх прав як пацієнта.

Проте апробація системи індикаторів, розроблених нами на основі Європейської хартії з прав пацієнтів, свідчить, що з порушенням своїх прав стикалося значно більше українських громадян. Так, право на повагу часу пацієнта порушується в середньому в 50% випадків, право на безпеку – 37%, право на запобігання стражданню та болю – 30%, право на доступність медичної допомоги – 17%, право на конфіденційність – 7% випадків. А право на компенсацію при заподіянні пацієнту шкоди в ході лікування майже зовсім не задовольняється у державній системі охорони здоров'я. Лише одиниці засвідчили, що вони або їхні родичі чи знайомі змогли отримати таку компенсацію.

Аналогічна методика пілотувалася на представниках цільової групи. Опитування пацієнтів стаціонарів, які щойно завершили лікування, продемонструвало, що ці показники збігаються з даними національного опитування: з порушенням прав стикався кожен п'ятий пацієнт стаціонару. Загальним станом лікувального закладу та умовами лікування задоволено не більше половини опитаних. Порушення передусім стосуються права на безкоштовне лікування, а також на безпеку.

Головними причинами недотримання в державних медичних закладах прав пацієнтів, на думку респондентів, є, передусім, правова необізнаність громадян (так вважає 47% опитаних) та низький рівень матеріального забезпечення медичної галузі (44%). Отже, першим кроком у подоланні цієї проблеми має бути підвищення рівня усвідомлення її громадськістю та медичними працівниками. Сприятим цьому може впровадження системи громадського моніторингу, який здійснюватимуть громадські організації, професійні медичні асоціації, органи місцевого самоврядування.

Разом з тим, потребує вдосконалення законодавча база, а саме створення механізму правової регуляції відносин між пацієнтом та лікарем. Першим кроком має стати прийняття Верховною Радою України Закону «Про права пацієнтів» та відповідно до нього повинні бути внесені необхідні зміни в підзаконні і нормативні акти, у відомчі інструкції. Чим більше необхідним стає також активне залучання громадян до формування і реалізації політики в галузі захисту прав пацієнтів, створення громадських організацій, діяльність яких буде зосереджена саме на цьому питанні.

Для оцінки рівня порушень прав та, особливо, безпеки пацієнтів необхідно

проводити наукові дослідження, які дадуть можливість виявити масштаб і причини цих порушень, розробити національну програму з безпеки пацієнтів (як це існує в багатьох країнах світу) та відстежувати ефективність її виконання.

Рівень порушення прав пацієнтів може бути суттєво зменшений за рахунок підвищення правової культури як медичних працівників, так і пацієнтів. Необхідно розробити й впровадити спеціальні навчальні курси для медичних працівників, спеціальні навчальні програми у вищій та середній медичній навчальній закладі. Просвітою громадян повинні опікуватися неурядові організації, діяльність яких спрямована на захист різних груп пацієнтів та вразливих груп населення. Основними засобами просвіти населення можуть бути відповідні публікації у ЗМІ, створення спеціального веб-сайту, роликів соціальної реклами, тематичних передач на телебаченні, розміщення в лікувальних закладах невеликих брошур, буклетів, де доступною мовою подавалася б інформація про права пацієнтів.

Отже, оскільки проблема дотримання прав пацієнтів в Україні лежить у багатовимірній площині і потребує втручання як громадськості в цілому, так і фахівців, одним з чинників, який сприятиме її вирішенню, може стати міжсекторальна взаємодія державних структур, медиків, науковців, правозахисних організацій, бізнес-сектору. Тому, ми сподіваємось, що дана книга надасть поштовх до розробки методів подолання цієї проблеми не лише серед соціологів, а й серед представників вищезазваних спільнот.